

Psychological Mechanisms of Resilience: A Systematic Review of the Roles of Self-Efficacy, Social Cohesion, and Social Capital

Javad Mehraban¹ , Atefeh Shakibarad²

1. Ph.D. in Educational Technology, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. E-mail: javad.mehraban93@gmail.com

2. Assistant Professor, Department of Clinical Psychology, Islamic Azad University, SR.C, Tehran, Iran. E-mail: atefeh.shakibarad@iau.ac.ir

ARTICLE INFO

Article type:
Research Article

Article history:
Received 24 July 2026
Received in revised form 23 August 2026
Accepted 13 September 2026
Published Online 23 September 2026

Keywords:
social capital,
resilience,
self-efficacy,
collective cohesion,
systematic review.

ABSTRACT

Background: Social capital, encompassing such components as trust, participation, and supportive networks, plays an important role in strengthening communities' social resilience during crises. Collective self-efficacy and social cohesion may also function as mechanisms through which social capital influences social resilience by enhancing collaborative capacity, a sense of belonging, and collective action. Examining these relationships is important for identifying strategies to strengthen communities' capacity to prevent, respond to, and recover from crises.

Aims: This study aimed to systematically review the psychological mechanisms underlying resilience, with a particular focus on the roles of collective self-efficacy, social cohesion, and social capital.

Methods: This systematic review was conducted to examine the psychological mechanisms of social resilience, focusing on the roles of collective self-efficacy, social cohesion, and social capital. Persian- and English-language studies were searched in reputable scientific databases using keywords related to "social capital," "social/community resilience," "social cohesion," and "collective self-efficacy." The search period for English-language studies ranged from the beginning of 2020 to the first half of 2026, while Persian-language studies published between the beginning of 1400 and the beginning of 1405 in the Iranian calendar were included. Following the initial identification of 230 studies, the titles, abstracts, and full texts were screened based on predefined inclusion and exclusion criteria. Ultimately, 17 eligible studies were selected for the final analysis. The extracted data were categorized and summarized using Microsoft Excel and were reported through descriptive analysis.

Results: The findings indicated that social capital—particularly public trust, social participation, social networks, mutual support, and ties with formal institutions—was positively associated with social and community resilience. Social cohesion, collective identity and belonging, collective efficacy, social learning, collective action, and civic responsibility were also identified as important mechanisms through which social capital contributes to resilience. The results further suggested that social capital and community cohesion can promote mental health, reduce depression, and improve the management of the consequences of disasters, pandemics, conflicts, and social unrest.

Conclusion: Strengthening social capital should be considered a central priority in social policymaking and crisis management. Creating opportunities for citizen participation, enhancing trust between people and institutions, supporting local networks, and reducing social inequalities can improve communities' capacity to respond effectively to crises and sustain social stability.

Citation: Mehraban, J., Shakibarad, A. (2026). Psychological mechanisms of resilience: A systematic review of the roles of self-efficacy, social cohesion, and social capital. *Journal of Psychological Science*, 25(163), 1-19. [10.66224/jps.25.163.15](https://doi.org/10.66224/jps.25.163.15)

Journal of Psychological Science, Vol. 25, No. 163, 2026

© The Author(s). DOI: [10.66224/jps.25.163.15](https://doi.org/10.66224/jps.25.163.15)

✉ **Corresponding Author:** Atefeh ShakibaRad, Assistant Professor, Department of Clinical Psychology, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

E-mail: atefeh.shakibarad@iau.ac.ir, Tel: (+98) 9123265365

Extended Abstract

Introduction

The growing frequency and complexity of natural disasters, pandemics, forced displacement, and social conflicts have highlighted the importance of social resilience. Social resilience refers to the capacity of individuals, groups, and institutions to anticipate and absorb the consequences of crises, adapt to changing conditions, maintain essential functions, and rebuild social relationships and structures. It extends beyond merely returning to pre-crisis conditions and includes learning, reorganization, and the development of adaptive changes. Social resilience is a multilevel phenomenon shaped by the interaction of individual resources, social relationships, networks, institutional capacities, and cultural and political contexts (Shafran, 2025; Imperial & Winkle, 2021; Moya & Goenechea, 2022; Asadzadeh et al., 2017).

Social capital, encompassing social networks, mutual trust, norms of reciprocity, participation, and social support, is a fundamental resource for strengthening social resilience. It enhances community capacity for preparedness, response, adaptation, and post-crisis recovery by facilitating information exchange, resource mobilization, support for vulnerable groups, and coordinated collective action. However, different forms of social capital serve distinct functions: bonding social capital provides close within-group support; bridging social capital expands access to diverse groups and resources; and linking social capital strengthens connections between communities, formal institutions, and service providers. Therefore, the contribution of social capital to resilience depends on a balanced combination of these networks, the quality of social relationships, and mutual trust (Patel et al., 2017; Aldrich & Meyer, 2015; Carmen et al., 2022; Seja et al., 2019; Sarmali & Mert, 2025; Azad & Pritchard, 2023; Liu & Yang, 2025).

Social cohesion and collective efficacy constitute two key mechanisms through which social capital is

translated into social resilience. Social cohesion, characterized by belonging, trust, positive relationships, shared values, and the acceptance of diversity, strengthens stable communication, support for vulnerable individuals, civic participation, and community mental health. Collective efficacy refers to community members' shared belief in their ability to organize and act collectively to address public problems, thereby transforming potential social capital into an effective capacity for crisis management. Despite the close relationship between these concepts, differences in the definitions and measurement of social capital, social cohesion, and collective efficacy have made it difficult to develop an integrated understanding of their associations with social resilience. Consequently, a systematic review is needed to clarify their direct, mediating, and moderating roles in fostering social resilience.

Method

This systematic review examined the role of social capital in social resilience, with particular emphasis on the mechanisms of collective efficacy and social cohesion, in accordance with the PRISMA 2020 statement. A systematic search was conducted in the Persian databases SID, Magiran, and Noormags, as well as in the English-language databases Scopus, Web of Science, PubMed, ScienceDirect, SpringerLink, and Google Scholar. The search covered English-language studies published from the beginning of 2020 to the first half of 2026 and Persian-language studies published from the beginning of 2021 to early 2026. Studies were included if they directly examined the relationship between social capital and social or community resilience and addressed mechanisms such as collective efficacy, social cohesion, trust, participation, social support, or social networks. Of the 230 records identified, 17 eligible studies were selected for final analysis and synthesis after duplicate removal, title and abstract screening, full-text assessment, eligibility evaluation, and methodological quality appraisal.

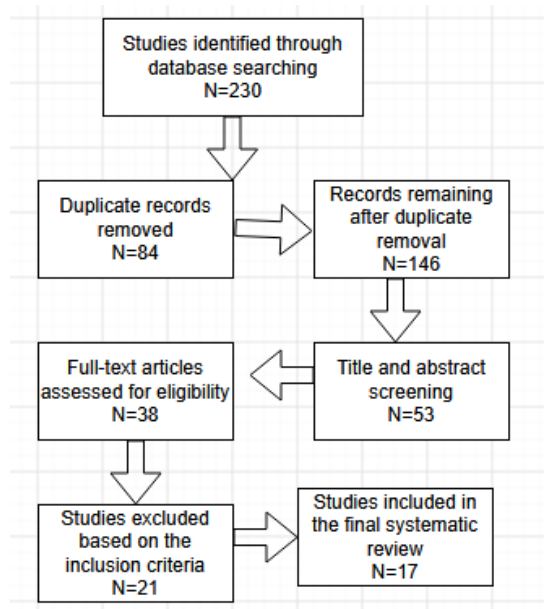

Figure 1. Flowchart of the Identification, Screening, and Selection Process of Studies

Results

The findings from the 17 selected studies indicate that social capital is a fundamental resource for strengthening social and community resilience in contexts such as disasters, pandemics, conflicts, social unrest, and forced displacement. Overall, stable social relationships, public trust, civic participation, support networks, and collective action capacity enhance communities' ability to prepare for, respond to, adapt to, and recover from crises (Chen et al., 2024; Alipanah et al., 2023; Alizadeh & Mahmoudi-Baram, 2023; Fazeli-Kabiria et al., 2021). The evidence further indicates that the structural, cognitive, and relational dimensions of social capital are positively associated with social resilience, whereas weak public trust and inadequate social infrastructure may hinder the development of resilience (Alipanah et al., 2023; Alizadeh & Mahmoudi-Baram, 2023).

Social trust, communication networks, and local participation represent key mechanisms through which social capital is translated into resilience. Social networks and community participation are most effective when they develop within a context of mutual trust among citizens, social groups, and local institutions (Liu et al., 2022). In addition, bonding, bridging, and linking social capital play

complementary roles across the stages of crisis preparedness, response, and recovery. Specifically, within-group cohesion, connections among diverse social groups, and ties between communities and formal institutions enhance communities' capacity for crisis management (Carrasco et al., 2024; Monsalve et al., 2026). Furthermore, social cohesion, collective identity, and collective efficacy serve mediating and reinforcing roles in the association between social capital and resilience, while social learning, collective memory, information exchange, civic responsibility, and collective action constitute important pathways for enhancing resilience (Tian et al., 2025; Kravchuk et al., 2026; Zhao et al., 2025). Beyond crisis management, social capital and community cohesion are also associated with mental health and psychological well-being. Social support, collective activities, and community-based programmes can foster a sense of belonging, hope, social connectedness, and psychological resilience, while reducing depressive symptoms (Hall et al., 2023; Pei et al., 2024; Bauman et al., 2021). Conversely, declining public trust, social capital, and political participation weaken communities' ability to manage tensions and sustain stability, thereby increasing vulnerability to social unrest and other social crises (Hosseini & Mohammadi, 2024; McKay et al., 2021). Nevertheless, variations across some

studies suggest that the magnitude and pathways of the effects of social capital on resilience depend on population characteristics, social context, crisis type, and mediating variables (Staub et al., 2022; Fazeli-Kabiria et al., 2021).

Conclusion

The purpose of this systematic review was to explain the role of social capital in social resilience, with particular emphasis on social cohesion and collective efficacy. The findings showed that social capital is a multidimensional construct encompassing social networks and participation, trust, norms of cooperation, shared responsibility, and connections with formal institutions, all of which contribute to enhanced community resilience (Chen et al., 2024; Tian et al., 2025; Alipanah et al., 2023; Alizadeh & Mahmoudi-Baram, 2023). Social trust plays a central role in this process because social networks and participatory initiatives lead to effective collective action and resilience only when mutual trust exists among citizens, social groups, and formal institutions (Liu et al., 2022). Conversely, declines in public trust, social capital, and political participation may weaken communities' capacity to manage tensions and maintain social stability, thereby increasing their vulnerability to social unrest (Hosseini & Mohammadi, 2024).

Social cohesion, collective identity, and collective efficacy constitute key mediating and reinforcing mechanisms in the relationship between social capital and social resilience. By strengthening a sense of belonging, acceptance of diversity, equitable access to opportunities, mutual support, and shared identity, social cohesion facilitates coordinated action and support for vulnerable groups during crises (Rezal & Nordin, 2026; Pei et al., 2024; Kravchuk et al., 2026). Collective efficacy, defined as community members' shared belief in their ability to organize resources and solve problems, also increases motivation and readiness to engage in preventive actions, relief efforts, problem-solving, and post-crisis recovery (Chen et al., 2024; McKay et al., 2021). Accordingly, social capital fosters the psychological and social capacities needed to transform available social resources into collective action by promoting trust,

communication, and successful experiences of cooperation.

The findings further indicated that social capital is influential throughout all phases of crisis management, including preparedness, response, and recovery, and that bonding, bridging, and linking social capital should be strengthened in a balanced manner (Zhao et al., 2025; Monsalve et al., 2026; Carrasco et al., 2024). In addition, social capital and community resilience are associated with better mental health, greater social support, lower levels of depression, and stronger hope and belonging (Hall et al., 2023; Pei et al., 2024; Bauman et al., 2021). Although positive findings predominated, variations across studies suggest that the effects of social capital on resilience depend on age, cultural and social context, the type and severity of crises, the level of analysis, and the measurement of variables (Staub et al., 2022; Fazeli-Kabiria et al., 2021). Therefore, future research should employ longitudinal, mixed-methods, and multilevel designs. Policymakers should also promote sustainable social resilience by strengthening public trust, civic participation, local networks, social equity, and communication between communities and formal institutions.

Ethical Considerations

Compliance with ethical guidelines: In the present review study, all stages of the research were conducted in accordance with ethical principles in research and established scientific standards. Relevant sources and articles were selected following careful evaluation, and citations were provided accurately and transparently to protect the intellectual property rights of the original authors and prevent any form of plagiarism. Where necessary, appropriate permissions were obtained for the use of information and data from previous studies. While respecting the confidentiality of information and the rights of participants involved in the primary studies, the researcher sought to provide a systematic, comprehensive, and credible review with scientific rigor and impartiality.

Funding: This study was conducted as a research project and received no financial support.

Authors' contribution: This article is the result of the author's independent research work.

Conflict of interest: the author declare no conflict of interest for this study.

Acknowledgments: The author of this systematic review sincerely thanks all researchers and authors who have published their articles and shared their data.

سازوکارهای روان شناختی تاب آوری: مرور نظام مند نقش خود کارآمدی، انسجام و سرمایه اجتماع

جواد مهربان^۱، عاطفه شکیباراد^۲

۱. دکتری تکنولوژی آموزشی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. رایانامه: javad.mehraban93@gmail.com

۲. استادیار، گروه روان شناسی بالینی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران. رایانامه: atefeh.shakibarad@iau.ac.ir

چکیده

مشخصات مقاله

نوع مقاله:

پژوهشی

تاریخچه مقاله:

دریافت: ۱۴۰۵/۰۵/۰۲

بازنگری: ۱۴۰۵/۰۶/۰۱

پذیرش: ۱۴۰۵/۰۶/۲۲

انتشار برخط: ۱۴۰۵/۰۷/۰۱

کلیدواژه‌ها:

سرمایه اجتماعی،

تاب آوری،

خود کارآمدی،

انسجام جمعی،

مرور نظام مند.

زمینه: سرمایه اجتماعی با مؤلفه‌هایی مانند اعتماد، مشارکت و شبکه‌های حمایتی، نقش مهمی در تقویت تاب آوری اجتماعی جوامع در شرایط بحران دارد. خود کارآمدی و انسجام اجتماعی نیز با افزایش توان همکاری، احساس تعلق و کنش مشترک، می‌توانند سازوکار اثر گذاری سرمایه اجتماعی بر تاب آوری اجتماعی باشند. بررسی این روابط برای شناسایی راهکارهای تقویت ظرفیت جامعه در پیشگیری، مقابله و بازسازی پس از بحران‌ها اهمیت دارد.

هدف: هدف مطالعه حاضر بررسی سازوکارهای روان شناختی تاب آوری، مرور نظام مند نقش خود کارآمدی، انسجام و سرمایه اجتماعی بود. **روش:** این پژوهش با رویکرد مرور نظام مند و با هدف بررسی سازوکارهای روان شناختی تاب آوری، مرور نظام مند نقش خود کارآمدی، انسجام و سرمایه اجتماعی انجام شد. جست‌وجوی مطالعات فارسی و انگلیسی در پایگاه‌های علمی معتبر با استفاده از کلیدواژه‌های مرتبط با «سرمایه اجتماعی»، «تاب آوری اجتماعی/جامعه»، «انسجام اجتماعی» و «خود کارآمدی جمعی» صورت گرفت؛ دامنه زمانی مطالعات انگلیسی از ابتدای سال ۲۰۲۰ تا نیمه نخست سال ۲۰۲۶ و مطالعات فارسی از ابتدای سال ۱۴۰۰ تا ابتدای سال ۱۴۰۵ بود. پس از شناسایی اولیه ۲۳۰ مطالعه، عناوین، چکیده‌ها و متن کامل پژوهش‌ها بر اساس معیارهای ورود و خروج بررسی شد و در نهایت ۱۷ مطالعه واجد شرایط برای تحلیل نهایی انتخاب شدند. داده‌های استخراج شده با استفاده از نرم‌افزار اکسل طبقه‌بندی، خلاصه‌سازی و به صورت تحلیل توصیفی گزارش گردید.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد سرمایه اجتماعی، به‌ویژه در ابعاد اعتماد عمومی، مشارکت اجتماعی، شبکه‌های ارتباطی، حمایت متقابل و پیوند با نهادهای رسمی، با افزایش تاب آوری اجتماعی و جامعه‌ای رابطه مثبت دارد. همچنین، انسجام اجتماعی، هویت و تعلق جمعی، خود کارآمدی جمعی، یادگیری اجتماعی، کنش جمعی و مسئولیت مدنی، از سازوکارهای مهم اثر گذاری سرمایه اجتماعی بر تاب آوری محسوب می‌شوند. نتایج همچنین بیانگر نقش مؤثر سرمایه اجتماعی و انسجام جامعه در ارتقای سلامت روان، کاهش افسردگی و مدیریت بهتر پیامدهای بلایا، همه‌گیری‌ها، تعارضات و ناآرامی‌های اجتماعی است.

نتیجه‌گیری: نتایج این مرور نظام مند نشان داد، تقویت سرمایه اجتماعی باید به عنوان یکی از محورهای اساسی سیاست گذاری‌های اجتماعی و مدیریت بحران مورد توجه قرار گیرد. ایجاد بسترهای مشارکت شهروندی، تقویت اعتماد میان مردم و نهادها، حمایت از شبکه‌های محلی و کاهش نابرابری‌های اجتماعی می‌تواند ظرفیت جوامع را برای مواجهه مؤثرتر با بحران‌ها و حفظ پایداری اجتماعی ارتقا دهد.

استناد: مهربان، جواد؛ شکیباراد، عاطفه (۱۴۰۵). سازوکارهای روان شناختی تاب آوری: مرور نظام مند نقش خود کارآمدی، انسجام و سرمایه اجتماع. *مجله علوم روانشناختی*، دوره ۲۵، شماره ۱۶۳، ۱-۱۹.

مجله علوم روانشناختی، دوره ۲۵، شماره ۱۶۳، ۱۴۰۵. DOI: 10.66224/jps.25.163.15

© نویسنده گان.

✉ نویسنده مسئول: عاطفه شکیباراد، استادیار، گروه روان شناسی بالینی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران. رایانامه: atefeh.shakibarad@iau.ac.ir

تلفن: ۰۹۱۲۳۲۶۵۳۶۵

مقدمه

افزایش فراوانی و پیچیدگی بحران‌های طبیعی، همه‌گیری‌ها، جابه‌جایی‌های اجباری، تعارض‌های اجتماعی و تحولات سریع اقتصادی و سیاسی، توجه پژوهشگران را به ظرفیت جوامع برای مقابله، سازگاری و بازیابی پس از اختلالات معطوف کرده است (شفران، ۲۰۲۵). در این زمینه، تاب‌آوری اجتماعی^۱ به ظرفیت افراد، گروه‌ها و نهادهای اجتماعی برای پیش‌بینی و جذب آثار بحران، سازگاری با شرایط متغیر، حفظ کارکردهای اساسی و بازسازی روابط و ساختارهای اجتماعی اشاره دارد (ایمپریال و وینکی، ۲۰۲۱). این مفهوم صرفاً بیانگر بازگشت جامعه به وضعیت پیش از بحران نیست، بلکه توانایی یادگیری، سازمان‌دهی مجدد و ایجاد تغییرات سازگارانه در پاسخ به شرایط نامطلوب را نیز در بر می‌گیرد (مویا و گوئنچه‌آ، ۲۰۲۲). بر این اساس، تاب‌آوری اجتماعی پدیده‌ای چندسطحی و زمینه‌مند است که از تعامل میان منابع فردی، روابط بین‌فردی، شبکه‌های اجتماعی، ظرفیت‌های نهادی و ویژگی‌های فرهنگی و سیاسی جامعه شکل می‌گیرد و نمی‌توان آن را تنها بر پایه منابع مادی، زیرساخت‌های فیزیکی یا مداخلات رسمی مدیریت بحران تبیین کرد (اسدزاده و همکاران، ۲۰۱۷). در سطح جامعه، کیفیت روابط اجتماعی، اعتماد متقابل، حمایت اجتماعی، مشارکت شهروندان و ظرفیت اقدام هماهنگ، از مهم‌ترین منابع غیرمادی مؤثر بر چگونگی مواجهه با بحران‌ها محسوب می‌شوند (پاتل و همکاران، ۲۰۱۷). شواهد جدید درباره تعیین‌کننده‌های اجتماعی سلامت نشان می‌دهد که وضعیت روان‌شناختی و توانایی افراد برای سازگاری با موقعیت‌های تنش‌زا، به‌طور معناداری از شرایط اجتماعی و اقتصادی، کیفیت محیط زندگی، دسترسی به حمایت اجتماعی و میزان ادغام افراد در شبکه‌های اجتماعی تأثیر می‌پذیرد (کرکراید و همکاران، ۲۰۲۴). در چنین چارچوبی، سرمایه اجتماعی^۲ به‌عنوان مجموعه‌ای از شبکه‌ها، روابط اعتمادآمیز، هنجارهای عمل متقابل، مشارکت اجتماعی و منابع قابل‌دسترس از طریق روابط اجتماعی، می‌تواند ظرفیت اعضای جامعه را برای تبادل اطلاعات، بسیج منابع، حمایت از گروه‌های آسیب‌پذیر و انجام اقدامات هماهنگ افزایش دهد (آلد ریچ و مایر، ۲۰۱۵)؛ بنابراین، سرمایه اجتماعی

یکی از بسترهای اساسی شکل‌گیری تاب‌آوری اجتماعی است؛ زیرا روابط اجتماعی موجود را به منابعی قابل‌استفاده برای آمادگی، پاسخ، سازگاری و بازیابی پس از بحران تبدیل می‌کند (کارمن و همکاران، ۲۰۲۲). بااین‌حال، سرمایه اجتماعی سازه‌ای یکپارچه و تک‌بعدی نیست و اشکال مختلف آن ممکن است کارکردهای متفاوتی در فرایند تاب‌آوری داشته باشند (سجا و همکاران، ۲۰۱۹). سرمایه اجتماعی پیوندی یا درون‌گروهی، از طریق روابط نزدیک خانوادگی، خویشاوندی و همسایگی، حمایت عاطفی و مادی فوری را فراهم می‌کند؛ سرمایه اجتماعی پل‌زننده یا میان‌گروهی، ارتباط میان گروه‌های اجتماعی متفاوت را گسترش می‌دهد و دسترسی به اطلاعات، تجربه‌ها و منابع متنوع را امکان‌پذیر می‌سازد؛ و سرمایه اجتماعی ارتباطی یا نهادی، جامعه را به سازمان‌های رسمی، نهادهای دولتی و مراکز ارائه‌دهنده خدمات و منابع متصل می‌کند (سرما‌لی و مرت، ۲۰۲۵؛ آزاد و پریچارد، ۲۰۲۳). این تمایز از آن جهت اهمیت دارد که اتکای انحصاری به روابط درون‌گروهی، اگرچه ممکن است همبستگی اعضای نزدیک را افزایش دهد، می‌تواند به بسته‌شدن شبکه‌ها، طرد گروه‌های بیرونی و توزیع نابرابر منابع منجر شود. ازاین‌رو، اثر سرمایه اجتماعی بر تاب‌آوری اجتماعی به ترکیب متوازن انواع شبکه‌ها، کیفیت روابط، اعتماد متقابل و امکان تبدیل این روابط به کنش‌های هماهنگ وابسته است (لیو و یانگ، ۲۰۲۵؛ آلد ریچ و مایر، ۲۰۱۵؛ پورتینگا، ۲۰۱۲). یکی از سازوکارهای محوری در تبدیل سرمایه اجتماعی به تاب‌آوری اجتماعی، انسجام اجتماعی^۳ است (کر، ۲۰۱۸). انسجام اجتماعی فرایندی چندبعدی است که از طریق احساس تعلق، روابط مثبت، اعتماد، ارزش‌ها و اهداف مشترک، پذیرش تفاوت‌ها، مشارکت و جهت‌گیری اعضای جامعه به‌سوی خیر عمومی شکل می‌گیرد (موستاکاس، ۲۰۲۳). جامعه برخوردار از انسجام اجتماعی، معمولاً ظرفیت بیشتری برای ایجاد ارتباطات پایدار، انتقال اطلاعات معتبر، کاهش انزوای اجتماعی، حمایت از اعضای آسیب‌پذیر و سازمان‌دهی اقدامات مشترک دارد (هولت - لانستاد، ۲۰۲۴؛ هولت - لانستاد، ۲۰۲۲). افزون بر این، انسجام اجتماعی می‌تواند با تقویت هویت جمعی و احساس مسئولیت مشترک، انگیزه افراد را برای مشارکت در حل مسائل عمومی افزایش دهد و از گسست روابط اجتماعی در شرایط

³. Social Cohesion

¹. Social Resilience

². Social Capital

بحرانی جلوگیری کند (موستاکاس، ۲۰۲۳). شواهد پژوهشی همچنین نشان داده‌اند که انسجام اجتماعی محله با کاهش نشانه‌های افسردگی و اضطراب و ارتقای سلامت روان گروه‌های مختلف ارتباط دارد؛ بنابراین، انسجام اجتماعی را می‌توان هم منبعی برای حفظ سلامت روان و هم ظرفیتی برای افزایش سازگاری جامعه در برابر فشارهای جمعی دانست (کرکبراید و همکاران، ۲۰۲۴؛ بریدولت و همکاران، ۲۰۲۲).

در کنار انسجام اجتماعی، خودکارآمدی جمعی^۴ می‌تواند سازوکار روان‌شناختی - اجتماعی مهم دیگری در رابطه میان سرمایه اجتماعی و تاب‌آوری اجتماعی باشد (استیوسون و همکاران، ۲۰۲۱). خودکارآمدی جمعی به باور مشترک اعضای یک جامعه درباره توانایی آنان برای سازمان‌دهی، همکاری و اجرای اقداماتی گفته می‌شود که برای حل مسائل و دستیابی به اهداف مشترک ضروری است (کامپوس و بوسر، ۲۰۲۵). در تعریف کلاسیک این مفهوم، خودکارآمدی جمعی حاصل ترکیب انسجام اجتماعی و آمادگی اعضای جامعه برای مداخله در راستای منافع عمومی است (هپلر و همکاران، ۲۰۲۱). بر این اساس، وجود شبکه‌های اجتماعی یا اعتماد متقابل، به‌تنهایی تضمین نمی‌کند که جامعه در برابر بحران عملکردی تاب‌آور داشته باشد؛ بلکه اعضای جامعه باید باور داشته باشند که می‌توانند با اتکا به روابط و منابع موجود، به‌صورت هماهنگ اقدام کنند (دروری و نتونیس، ۲۰۲۵). خودکارآمدی جمعی از طریق افزایش احساس کنترل، مسئولیت‌پذیری مشترک، مشارکت در تصمیم‌گیری و آمادگی برای اقدام، سرمایه اجتماعی بالقوه را به ظرفیت بالفعل برای حل مسئله و مدیریت بحران تبدیل می‌کند (ماکی و همکاران، ۲۰۲۱).

انسجام اجتماعی و خودکارآمدی جمعی، اگرچه به یکدیگر مرتبط‌اند، مفاهیمی یکسان نیستند. انسجام اجتماعی بیشتر بر کیفیت روابط، اعتماد، احساس تعلق و پیوند اعضای جامعه تأکید دارد؛ درحالی‌که خودکارآمدی جمعی، باور مشترک اعضا به توانایی خود برای تبدیل این پیوندها به اقدام مؤثر را منعکس می‌کند (موستاکاس، ۲۰۲۳). بحران‌ها می‌توانند با تضعیف شبکه‌های حمایتی، افزایش نااطمینانی، کاهش احساس کنترل و تشدید انزوای اجتماعی، سلامت روان افراد را در معرض تهدید قرار دهند (کرکبراید و همکاران، ۲۰۲۴). یافته‌های مرورهای اخیر نیز نشان می‌دهد که انسجام اجتماعی محله می‌تواند یکی از عوامل محافظتی در برابر

افسردگی و اضطراب، به‌ویژه در دوره‌های حساس زندگی و موقعیت‌های بحرانی، باشد (بریدولت و همکاران، ۲۰۲۲).

با وجود شواهد موجود، رابطه سرمایه اجتماعی و تاب‌آوری اجتماعی همچنان با ابهام‌های مفهومی و روش‌شناختی روبه‌رو است. در برخی مطالعات، سرمایه اجتماعی به‌عنوان پیش‌بین تاب‌آوری، در برخی به‌عنوان یکی از ابعاد آن و در برخی دیگر به‌عنوان پیامد فرایندهای تاب‌آورساز در نظر گرفته شده است. همچنین، انسجام اجتماعی گاه یکی از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی، گاه شاخصی مستقل از کیفیت روابط جامعه و گاه بخشی از خودکارآمدی جمعی تعریف شده است. خودکارآمدی جمعی نیز در بسیاری از پژوهش‌ها به‌صورت مستقیم سنجیده نشده و با مفاهیمی مانند مشارکت، اعتماد، اقدام جمعی و توانمندی جامعه هم‌پوشانی پیدا کرده است. این تنوع مفهومی، مقایسه نتایج مطالعات و دستیابی به نتیجه‌ای منسجم درباره چگونگی اثرگذاری سرمایه اجتماعی بر تاب‌آوری اجتماعی را دشوار ساخته است. بر این اساس، مسئله اساسی پژوهش حاضر آن است که سرمایه اجتماعی از طریق چه سازوکارهایی با تاب‌آوری اجتماعی ارتباط پیدا می‌کند و خودکارآمدی جمعی و انسجام اجتماعی در این رابطه چه جایگاهی دارند. پاسخ به این مسئله مستلزم شناسایی و یکپارچه‌سازی نظام‌مند مطالعاتی است که انواع سرمایه اجتماعی، ابعاد تاب‌آوری اجتماعی و نقش مستقیم، میانجی یا تعدیل‌کننده انسجام اجتماعی و خودکارآمدی جمعی را بررسی کرده‌اند. ازاین‌رو، پژوهش حاضر با عنوان «سرمایه اجتماعی و تاب‌آوری اجتماعی: مرور نظام‌مند نقش خودکارآمدی جمعی و انسجام اجتماعی» انجام شد.

روش

الف) طرح پژوهش و شرکت‌کنندگان

پژوهش حاضر با رویکرد مرور نظام‌مند و با هدف شناسایی، بررسی و ترکیب یافته‌های پژوهش‌های مرتبط با نقش سرمایه اجتماعی در تاب‌آوری اجتماعی، با تأکید بر سازوکارهای خودکارآمدی جمعی و انسجام اجتماعی، انجام شد. فرایند اجرای مرور بر اساس دستورالعمل‌های استاندارد و بین‌المللی گزارش‌دهی مرورهای نظام‌مند، به‌ویژه بیانیه PRISMA 2020، طراحی و اجرا گردید. بهره‌گیری از این چارچوب،

^۴. Collective Efficacy

شفافیت مراحل جست‌وجو، انتخاب، ارزیابی و ترکیب مطالعات را فراهم کرده و قابلیت بازبینی و تکرارپذیری فرایند پژوهش را افزایش می‌دهد. مراحل انتخاب مطالعات شامل شناسایی، حذف موارد تکراری، غربالگری عنوان و چکیده، ارزیابی متن کامل از نظر واجد شرایط بودن و ورود مطالعات نهایی، مطابق با چارچوب PRISMA انجام گرفت. به‌منظور شناسایی مطالعات مرتبط، جست‌وجوی نظام‌مند در پایگاه‌های اطلاعاتی فارسی و انگلیسی انجام شد. پایگاه‌های فارسی شامل SID، Magiran و Noormags و پایگاه‌های انگلیسی شامل Scopus، Web of Science، PubMed، ScienceDirect، SpringerLink و Google Scholar بودند. بازه زمانی جست‌وجوی مطالعات انگلیسی از ابتدای سال ۲۰۲۰ تا پایان نیمه نخست سال ۲۰۲۶ و برای مطالعات فارسی از ابتدای سال ۱۴۰۰ تا ابتدای سال ۱۴۰۵ در نظر گرفته شد. همچنین، فهرست منابع مطالعات منتخب به‌صورت دستی بررسی شد تا از شناسایی منابع مرتبطی که ممکن بود در جست‌وجوی اولیه بازبایی نشده باشند، اطمینان حاصل شود.

راهبرد جست‌وجو با استفاده از ترکیبی از کلیدواژه‌های فارسی و انگلیسی و عملگرهای منطقی «و» و «یا» تدوین شد. از جمله کلیدواژه‌های فارسی می‌توان به «سرمایه اجتماعی»^۵، «تاب‌آوری اجتماعی»^۶، «تاب‌آوری جامعه»^۷، «تاب‌آوری اجتماعی-روانی»^۸، «خودکارآمدی جمعی»^۹، «انسجام اجتماعی»^{۱۰}، «همبستگی اجتماعی»^{۱۱}، «اعتماد اجتماعی»^{۱۲}، «مشارکت اجتماعی»^{۱۳}، «حمایت اجتماعی»^{۱۴} و «شبکه‌های اجتماعی»^{۱۵} اشاره کرد. ترکیب کلیدواژه‌ها متناسب با ویژگی‌ها و امکانات هر پایگاه اطلاعاتی اصلاح و اجرا شد. برای تعیین دامنه مطالعات، معیارهای ورود و خروج مشخصی اعمال شد. مطالعات در صورتی وارد مرور شدند که به‌طور مستقیم به رابطه سرمایه اجتماعی و تاب‌آوری اجتماعی یا تاب‌آوری جامعه پرداخته باشند؛ نقش خودکارآمدی جمعی، انسجام اجتماعی، اعتماد،

مشارکت، حمایت اجتماعی یا شبکه‌های اجتماعی را در تبیین این رابطه بررسی کرده باشند؛ از طرح‌های پژوهشی کمی، کیفی، آمیخته، تجربی، شبه‌آزمایشی، مقطعی یا طولی استفاده کرده باشند؛ در نشریات علمی معتبر و داوری‌شده به زبان فارسی یا انگلیسی منتشر شده باشند؛ متن کامل آن‌ها در دسترس باشد؛ و در بازه زمانی تعیین‌شده منتشر شده باشند. در مقابل، مطالعاتی که ارتباط مستقیمی با موضوع سرمایه اجتماعی و تاب‌آوری اجتماعی نداشتند، صرفاً بر تاب‌آوری فردی بدون توجه به سطح اجتماعی یا جامعه تمرکز داشتند، فاقد متن کامل بودند، یا در قالب سرمقاله، نامه به سردبیر، چکیده همایش، گزارش‌های غیرعلمی، فصل کتاب و مرورهای روایتی منتشر شده بودند، از فرایند بررسی کنار گذاشته شدند. افزون بر این، مطالعات تکراری، مقالات منتشرشده در منابع غیرمعتبر و پژوهش‌هایی که پس از ارزیابی متن کامل دارای کاستی‌های جدی روش‌شناختی یا شواهد ناکافی بودند نیز حذف شدند. در مرحله شناسایی اولیه، در مجموع ۲۳۰ مطالعه از پایگاه‌های اطلاعاتی و بررسی منابع مطالعات مرتبط بازاریابی شد. پس از حذف مطالعات تکراری، عناوین و چکیده‌های مقالات باقی‌مانده بر اساس معیارهای ورود و خروج غربال شدند. سپس متن کامل مطالعاتی که به‌صورت اولیه با موضوع پژوهش مرتبط تشخیص داده شدند، بررسی گردید. در این مرحله، مقالاتی که با هدف، جامعه مورد بررسی، متغیرهای اصلی یا استانداردهای روش‌شناختی پژوهش هم‌خوانی نداشتند، کنار گذاشته شدند. در نهایت، پس از طی مراحل شناسایی، غربالگری، ارزیابی واجد شرایط بودن و ارزیابی کیفیت علمی، ۱۷ مطالعه واجد شرایط وارد فرایند مرور نظام‌مند نهایی شدند. یافته‌های این مطالعات با تمرکز بر ابعاد سرمایه اجتماعی، سازوکارهای خودکارآمدی جمعی و انسجام اجتماعی و پیامدهای مرتبط با تاب‌آوری اجتماعی تحلیل و ترکیب شدند.

¹¹. Social solidarity

¹². Social Trust

¹³. Social Participation

¹⁴. Social Support

¹⁵. Social Networks

⁵. Social Capital

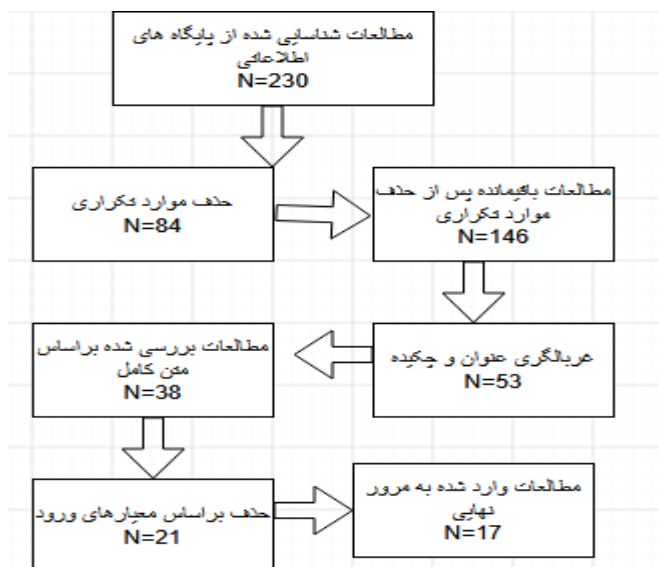
⁶. Social Resilience

⁷. Community Resilience

⁸. Socio-psychological resilience

⁹. Collective Efficacy

¹⁰. Social Cohesion

شکل ۱. فلوچارت مراحل شناسایی، غربالگری و انتخاب مطالعات

در جدول ۱ مؤلفه‌های استخراج‌شده به‌طور تفصیلی مورد بررسی قرار گرفتند.

یافته‌ها

جدول ۱. خلاصه مطالب مقالات (نویسنده، سال پژوهش، موضوع و نتیجه‌گیری)

ردیف	نویسنده و همکاران	موضوع	روش پژوهش	جامعه آماری	ابزار	نتیجه‌گیری
۱	رضال و نوردین، (۲۰۲۶)	انسجام اجتماعی و تاب‌آوری در جوامع ساحلی دوتگالا	کمی؛ تحلیل مؤلفه‌های اصلی	۲۰۵ نفر از ساکنان ۱۴ منطقه ساحلی دوتگالا، اندونزی	مصاحبه و شاخص‌های انسجام و تاب‌آوری اجتماعی	هویت فرهنگی، مشارکت، کاهش تبعیض، دسترسی به خدمات و کاهش نابرابری، از عوامل اصلی تقویت انسجام و تاب‌آوری اجتماعی هستند.
۲	کراوچوک و همکاران (۲۰۲۶)	نقش هویت اجتماعی و تاب‌آوری روان‌شناختی در انسجام اجتماعی	کمی و همبستگی	۲۹۳ آواره داخلی، ۵۴۹ زن پناهنده و ۷۲۴ ساکن محلی	مقیاس تاب‌آوری، پرسشنامه هویت مدنی و مقیاس انسجام اجتماعی	هویت‌های مدنی، محلی و حرفه‌ای و نیز تاب‌آوری روان‌شناختی، انسجام اجتماعی را افزایش می‌دهند.
۳	ژائو و همکاران (۲۰۲۵)	سازوکارهای اثر سرمایه اجتماعی بر تاب‌آوری جامعه در برابر بلایا	مرور نظام‌مند	۲۴ مطالعه منتخب از میان ۱۰۲۱ مقاله	جست‌وجوی نظام‌مند و تحلیل مضمون	یادگیری اجتماعی، کنش جمعی، آمادگی، ارتباطات و مسئولیت مدنی، پنج مسیر اصلی تقویت تاب‌آوری به‌وسیله سرمایه اجتماعی‌اند.
۴	تیان و همکاران (۲۰۲۵)	سرمایه اجتماعی، هویت جامعه و تاب‌آوری ادراک‌شده ایمنی در شانگهای	کمی و مدل‌یابی معادلات ساختاری	۳۴۹ نفر از ساکنان شانگهای در دوره کووید-۱۹	پرسشنامه سرمایه اجتماعی، هویت جامعه و تاب‌آوری ادراک‌شده ایمنی	سرمایه اجتماعی پیوندی و ارتباطی، تاب‌آوری ادراک‌شده را افزایش می‌دهند و هویت جامعه در این رابطه نقش میانجی جزئی دارد.
۵	مونسلوه و همکاران (۲۰۲۶)	سرمایه اجتماعی و تاب‌آوری جامعه در بلایا؛ مطالعه موردی کلمبیا	کیفی؛ مطالعه موردی چندگانه	سه جامعه در معرض مخاطرات هیدرومتئورولوژیک در کلمبیا	مصاحبه، اسناد محلی و تحلیل موردی	سرمایه اجتماعی پیوندی، پل‌زن و ارتباطی در آمادگی، پاسخ و بازسازی نقش مکمل دارند؛ یادگیری اجتماعی و حافظه جمعی نیز مهم‌اند.

ردیف	نویسنده و همکاران	موضوع	روش پژوهش	جامعه آماری	ابزار	نتیجه‌گیری
۶	چن و همکاران (۲۰۲۴)	تأثیر سرمایه اجتماعی بر تاب‌آوری جوامع سیل‌خیز نانچینگ	کمی، مقایسه‌ای و مقطعی	هفت جامعه در معرض سیلاب در نانچینگ چین	پرسشنامه سرمایه اجتماعی و تاب‌آوری؛ تحلیل عاملی و رگرسیون چندگانه	انسجام اجتماعی و خودکارآمدی جمعی، مهم‌ترین ابعاد سرمایه اجتماعی در پیش‌بینی تاب‌آوری جامعه بودند.
۷	کاراسکو و همکاران (۲۰۲۴)	سرمایه اجتماعی و تاب‌آوری جامعه پس از بلایا، تعارض و آوارگی	مروری و مفهومی	مطالعات مربوط به جوامع آسیب‌دیده از بحران‌ها و بلایا	تحلیل مفهومی مطالعات ویژه‌نامه	شبکه‌های اجتماعی، مشارکت محلی و همکاری جمعی برای آمادگی و بازسازی ضروری‌اند؛ ترکیب پیوندهای درون‌گروهی و برون‌گروهی اهمیت دارد.
۸	پی و همکاران (۲۰۲۴)	تأثیر انسجام جامعه بر افسردگی با میانجی‌گری حمایت اجتماعی و تاب‌آوری روان‌شناختی	کمی، مقطعی و همبستگی	۱۰۱۰ بزرگسال در پنج منطقه چین	مقیاس انسجام جامعه، PHQ-9، پرسشنامه حمایت اجتماعی و مقیاس تاب‌آوری کانر-دیویدسون	انسجام جامعه از طریق افزایش حمایت اجتماعی و تاب‌آوری روان‌شناختی، افسردگی را کاهش می‌دهد.
۹	حسینی و محمدی (۱۴۰۳)	نقش تاب‌آوری اجتماعی در ناآرامی‌های اجتماعی پاییز ۱۴۰۱	اسنادی، مطالعه موردی و تحلیل روندی	اسناد و داده‌های مرتبط با ناآرامی‌های پاییز ۱۴۰۱ ایران	تحلیل اسناد و روندهای اجتماعی	کاهش سرمایه اجتماعی، اعتماد عمومی و مشارکت سیاسی، تاب‌آوری اجتماعی را تضعیف و زمینه ناآرامی را تشدید کرده است.
۱۰	هال و همکاران (۲۰۲۳)	سرمایه اجتماعی، تاب‌آوری جامعه و سلامت روان در بحران‌ها	مرور دامنه‌ای	۲۶ مطالعه مرتبط با بحران‌های بهداشت عمومی و بلایا	جست‌وجو و تحلیل مطالعات منتخب	سرمایه اجتماعی و تاب‌آوری جامعه با سلامت روان بهتر مرتبط‌اند و فعالیت‌های جمعی می‌توانند آن‌ها را تقویت کنند.
۱۱	علی‌پناه و همکاران (۱۴۰۲)	نقش سبک زندگی و سرمایه اجتماعی در تاب‌آوری شهروندان کرمانشاهی در کرونا	پیمایشی و کاربردی	۳۸۴ شهروند ۱۵ ساله و بالاتر در کرمانشاه	پرسشنامه؛ همبستگی پیرسون، رگرسیون و تحلیل مسیر	سرمایه اجتماعی، به‌ویژه ابعاد ساختاری، شناختی و ارتباطی آن، اثر مثبت و معناداری بر تاب‌آوری اجتماعی دارد.
۱۲	علیزاده و محمودی‌برام (۱۴۰۲)	نقش سرمایه اجتماعی در تحقق تاب‌آوری اجتماعی شهروندان اهواز در کرونا	توصیفی - تحلیلی و پیمایشی	۶۶۷ شهروند کلان‌شهر اهواز	پرسشنامه آنلاین و مدل‌یابی معادلات ساختاری	سرمایه اجتماعی بر تاب‌آوری اجتماعی اثر مثبت دارد؛ اعتماد و زیرساخت اجتماعی از مؤلفه‌های نیازمند تقویت‌اند.
۱۳	لیو و همکاران (۲۰۲۲)	تأثیر سرمایه اجتماعی بر توسعه مدیریت تاب‌آوری جامعه	کمی و میدانی؛ مدل‌یابی معادلات ساختاری	جوامع محلی منتخب در تیانچین چین	پیمایش میدانی	اعتماد عمومی مهم‌ترین عامل انتقال اثر شبکه‌های اجتماعی و مشارکت جامعه بر تاب‌آوری است.
۱۴	استوب و همکاران (۲۰۲۲)	تاب‌آوری، حمایت اجتماعی و انسجام جامعه در کودکان مواجه با دشواری	کمی و همبستگی	۴۹ کودک ۸ تا ۱۳ ساله در منطقه میدساوث آمریکا	پرسشنامه و تحلیل رگرسیون خطی	تاب‌آوری فردی بیشتر با افسردگی کمتر همراه بود؛ اثر مستقل حمایت اجتماعی و انسجام جامعه معنادار نبود.
۱۵	فاضلی‌کبریا و همکاران (۱۴۰۰)	تأثیر سرمایه اجتماعی بر تاب‌آوری کارکنان هلال‌احمر در بحران	کمی و پیمایشی	کارکنان جمعیت هلال‌احمر استان کرمانشاه	پرسشنامه سرمایه اجتماعی، تاب‌آوری و رفتار شهروندی سازمانی	سرمایه اجتماعی با تاب‌آوری رابطه مثبت داشت؛ نقش میانجی رفتار شهروندی سازمانی تأیید نشد.
۱۶	مک‌کی و همکاران (۲۰۲۱)	هویت اجتماعی و کنش جمعی در مواجهه با تغییرات اقلیمی	مروری	مطالعات روان‌شناسی اجتماعی تغییرات اقلیمی	مرور و تحلیل نظری پژوهش‌ها	هویت جمعی، هنجارهای گروهی و خودکارآمدی جمعی، نگرش‌ها و کنش‌های جمعی در برابر بحران‌های اقلیمی را شکل می‌دهند.

ردیف	نویسنده و همکاران	موضوع	روش پژوهش	جامعه آماری	ابزار	نتیجه‌گیری
۱۷	باومن و همکاران (۲۰۲۱)	نقش هنر جامعه‌محور در سلامت، انسجام و تاب‌آوری پس از زلزله نپال	کیفی	۱۹ پروژه هنری و ۱۹ هنرمند یا صاحب‌نظر در نپال	ثبت صوتی و تصویری و مصاحبه عمیق	فعالیت‌های هنری جامعه‌محور، تسکین روانی، ارتباطات، امید، احساس تعلق و تاب‌آوری جامعه را تقویت می‌کنند.

یافته‌های حاصل از بررسی ۱۷ مطالعه منتخب در جدول ۱ نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی یکی از مهم‌ترین منابع اجتماعی و جمعی در تقویت تاب‌آوری اجتماعی و تاب‌آوری جامعه، به‌ویژه در شرایط بحران، بلایا، همه‌گیری‌ها، تعارضات و جابه‌جایی‌های اجباری است. مطالعات بررسی شده، اگرچه از نظر جامعه پژوهش، بافت جغرافیایی، نوع بحران و روش‌شناسی متفاوت بودند، در مجموع بر این نکته اتفاق نظر داشتند که وجود روابط اجتماعی پایدار، اعتماد عمومی، مشارکت شهروندان، شبکه‌های حمایتی، احساس تعلق و ظرفیت کنش جمعی، توان جوامع را برای آمادگی، مقابله، سازگاری و بازسازی پس از بحران افزایش می‌دهد. از میان مطالعات نهایی، پژوهش‌های کمی و پیمایشی بیشترین فراوانی را داشتند و در کنار آن‌ها، مطالعات کیفی، مروری، اسنادی و مفهومی نیز به تبیین سازوکارهای اثرگذاری سرمایه اجتماعی بر تاب‌آوری اجتماعی پرداخته‌اند.

نخستین محور برجسته در یافته‌ها، اثر مستقیم و مثبت سرمایه اجتماعی بر تاب‌آوری اجتماعی و جامعه‌ای است. نتایج پژوهش‌های چن و همکاران (۲۰۲۴)، تیان و همکاران (۲۰۲۵)، لیو و همکاران (۲۰۲۲)، علی‌پناه و همکاران (۱۴۰۲)، علیزاده و محمودی‌برام (۱۴۰۲) و فاضلی‌کبریا و همکاران (۱۴۰۰) نشان داد که افزایش سرمایه اجتماعی با ارتقای ظرفیت افراد و جوامع برای مواجهه با بحران‌ها همراه است. برای نمونه، چن و همکاران (۲۰۲۴) در جوامع سیل‌خیز نانجینگ نشان دادند که انسجام اجتماعی و خودکارآمدی جمعی، از مهم‌ترین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در پیش‌بینی تاب‌آوری جامعه‌اند. همچنین، علی‌پناه و همکاران (۱۴۰۲) گزارش کردند که ابعاد ساختاری، شناختی و ارتباطی سرمایه اجتماعی، اثر مثبت و معناداری بر تاب‌آوری اجتماعی شهروندان کرمانشاهی در دوران همه‌گیری کرونا دارد. در مطالعه علیزاده و محمودی‌برام (۱۴۰۲) نیز سرمایه اجتماعی به‌عنوان عاملی اثرگذار بر تحقق تاب‌آوری اجتماعی شهروندان

اهواز شناسایی شد؛ هرچند ضعف در اعتماد عمومی و زیرساخت‌های اجتماعی، به‌عنوان موانع تقویت تاب‌آوری مورد تأکید قرار گرفت. دومین محور، نقش اعتماد اجتماعی، شبکه‌های ارتباطی و مشارکت محلی در ایجاد و حفظ ظرفیت تاب‌آوری است. لیو و همکاران (۲۰۲۲) نشان دادند که اعتماد عمومی، سازوکار اصلی انتقال اثر شبکه‌های اجتماعی و مشارکت جامعه بر مدیریت تاب‌آوری است. به بیان دیگر، شبکه‌ها و مشارکت اجتماعی زمانی به تاب‌آوری منجر می‌شوند که در بستری از اعتماد متقابل میان شهروندان و نهادهای محلی شکل گیرند. کاراسکو و همکاران (۲۰۲۴) نیز بر اهمیت شبکه‌های اجتماعی، همکاری جمعی و مشارکت محلی در مراحل آمادگی، پاسخ به بحران و بازسازی پس از بلایا، تعارض و آوارگی تأکید کردند. در همین راستا، مونسالوه و همکاران (۲۰۲۶) در مطالعه جوامع در معرض مخاطرات هیدرومتئورولوژیک در کلمبیا نشان دادند که سرمایه اجتماعی پیوندی، پل‌زن و ارتباطی، نقشی مکمل در مدیریت بحران دارد. سرمایه اجتماعی پیوندی از طریق انسجام درون‌گروهی و حمایت اعضای جامعه، سرمایه اجتماعی پل‌زن از راه ارتباط میان گروه‌های گوناگون و سرمایه اجتماعی ارتباطی از طریق پیوند جامعه با سازمان‌ها و نهادهای رسمی، ظرفیت پاسخ‌گویی و بازسازی جامعه را افزایش می‌دهد.

سومین یافته مهم، نقش میانجی و تقویت‌کننده انسجام اجتماعی، هویت جمعی و خودکارآمدی جمعی در رابطه میان سرمایه اجتماعی و تاب‌آوری است. تیان و همکاران (۲۰۲۵) دریافتند که سرمایه اجتماعی پیوندی و ارتباطی، تاب‌آوری ادراک شده ایمنی را در میان ساکنان شانگهای افزایش می‌دهد و هویت جامعه در این رابطه نقش میانجی جزئی ایفا می‌کند. همچنین، کراوچوک و همکاران (۲۰۲۶) نشان دادند که هویت‌های مدنی، محلی و حرفه‌ای، همراه با تاب‌آوری روان‌شناختی، موجب افزایش انسجام اجتماعی در میان آوارگان داخلی، زنان پناهنده و ساکنان محلی می‌شوند. رضال و نوردین (۲۰۲۶) نیز در جوامع ساحلی دونگالا، هویت فرهنگی،

مشارکت اجتماعی، کاهش تبعیض، دسترسی عادلانه‌تر به خدمات و کاهش نابرابری‌ها را از عوامل مؤثر بر ارتقای انسجام و تاب‌آوری اجتماعی معرفی کردند. این نتایج بیانگر آن است که تاب‌آوری اجتماعی صرفاً محصول برخورداری از منابع مادی یا خدمات رسمی نیست، بلکه به احساس تعلق، همبستگی، هویت مشترک و باور اعضای جامعه به توانایی اقدام جمعی نیز وابسته است.

مرور نظام‌مند ژائو و همکاران (۲۰۲۵) نیز سازوکارهای اثرگذاری سرمایه اجتماعی بر تاب‌آوری جامعه در برابر بلایا را در پنج مسیر اصلی دسته‌بندی کرده است: یادگیری اجتماعی، کنش جمعی، آمادگی در برابر بحران، ارتباطات و مسئولیت مدنی. این یافته نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی از طریق تسهیل تبادل تجربه و اطلاعات، افزایش همکاری میان اعضای جامعه، تقویت آمادگی پیش از بحران، بهبود ارتباطات رسمی و غیررسمی و گسترش احساس مسئولیت مشترک، تاب‌آوری را ارتقا می‌دهد. مونسالوه و همکاران (۲۰۲۶) نیز بر نقش یادگیری اجتماعی و حافظه جمعی در کنار اشکال مختلف سرمایه اجتماعی تأکید کرده‌اند؛ بنابراین، جوامعی که تجربه‌های بحران را به دانش و حافظه مشترک تبدیل می‌کنند و از آن برای برنامه‌ریزی و اقدام‌های آینده بهره می‌گیرند، از ظرفیت تاب‌آوری بیشتری برخوردارند.

یافته‌های مطالعات همچنین نشان داد که سرمایه اجتماعی و انسجام جامعه فقط در مدیریت بلایا نقش ندارند، بلکه با سلامت روان و بهزیستی روان‌شناختی اعضای جامعه نیز پیوند دارند. هال و همکاران (۲۰۲۳) در مرور دامنه‌ای خود گزارش کردند که سرمایه اجتماعی و تاب‌آوری جامعه با وضعیت مطلوب‌تر سلامت روان در بحران‌های بهداشت عمومی و بلایا همراه‌اند و فعالیت‌های جمعی می‌توانند هر دو مؤلفه را تقویت کنند. پی و همکاران (۲۰۲۴) نیز نشان دادند که انسجام جامعه از طریق افزایش حمایت اجتماعی و تاب‌آوری روان‌شناختی، علائم افسردگی را در بزرگسالان کاهش می‌دهد. این یافته بر اهمیت حمایت اجتماعی به عنوان یکی از مسیرهای تبدیل انسجام و روابط اجتماعی به پیامدهای روان‌شناختی مثبت دلالت دارد. افزون بر این، باومن و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهش کیفی خود نشان دادند که فعالیت‌های هنری جامعه‌محور پس از زلزله نپال، از طریق ایجاد ارتباط، امید، احساس تعلق، تسکین روانی و فرصت مشارکت، به تقویت انسجام و تاب‌آوری جامعه کمک می‌کند.

در زمینه بحران‌های اجتماعی و سیاسی نیز نتایج نشان می‌دهد که تضعیف سرمایه اجتماعی می‌تواند ظرفیت جامعه برای مدیریت تنش‌ها و حفظ ثبات را کاهش دهد. حسینی و محمدی (۱۴۰۳) در تحلیل ناآرامی‌های اجتماعی پاییز ۱۴۰۱ ایران بیان کردند که کاهش اعتماد عمومی، سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی، تاب‌آوری اجتماعی را تضعیف کرده و زمینه تشدید ناآرامی‌ها را فراهم می‌سازد. این نتیجه مؤید آن است که تاب‌آوری اجتماعی تنها به توانایی بازگشت پس از بلایای طبیعی محدود نمی‌شود، بلکه در کنترل و کاهش آسیب‌پذیری جامعه در برابر تنش‌ها، تعارضات و بحران‌های اجتماعی نیز اهمیت اساسی دارد. مک‌کی و همکاران (۲۰۲۱) نیز در حوزه تغییرات اقلیمی نشان دادند که هویت جمعی، هنجارهای گروهی و خودکارآمدی جمعی، نگرش‌ها و کنش‌های جمعی افراد را در مواجهه با بحران‌های اقلیمی شکل می‌دهند.

با وجود غلبه نتایج مثبت، همه مطالعات رابطه یکسانی میان مؤلفه‌های اجتماعی و پیامدهای تاب‌آوری گزارش نکرده‌اند. برای مثال، استوب و همکاران (۲۰۲۲) دریافتند که تاب‌آوری فردی بیشتر با کاهش افسردگی در کودکان مواجه با دشواری همراه است، اما اثر مستقل حمایت اجتماعی و انسجام جامعه معنادار نبود. این ناهم‌سویی می‌تواند ناشی از تفاوت در گروه سنی، حجم نمونه محدود، ویژگی‌های بافت اجتماعی یا نحوه سنجش متغیرها باشد. همچنین، فاضلی کبریا و همکاران (۱۴۰۰) ضمن تأیید رابطه مثبت سرمایه اجتماعی و تاب‌آوری کارکنان هلال‌احمر، نقش میانجی رفتار شهروندی سازمانی را تأیید نکردند. این یافته‌ها بیان می‌کند که اثر سرمایه اجتماعی بر تاب‌آوری ممکن است بسته به نوع جامعه، شرایط بحران، سطح تحلیل و متغیرهای میانجی متفاوت باشد.

در مجموع، ترکیب یافته‌های مطالعات نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی، به‌ویژه در ابعاد اعتماد، مشارکت، ارتباطات و شبکه‌های حمایتی، انسجام اجتماعی، هویت و تعلق جمعی، خودکارآمدی جمعی و پیوند با نهادهای رسمی، نقشی بنیادین در ارتقای تاب‌آوری اجتماعی دارد. بر این اساس، تقویت تاب‌آوری جامعه مستلزم اتخاذ رویکردی چندبعدی است که در آن، علاوه بر توسعه زیرساخت‌ها و خدمات رسمی، بر کاهش نابرابری و تبعیض، گسترش مشارکت محلی، تقویت اعتماد عمومی، حمایت از فعالیت‌های جمعی، توسعه شبکه‌های بین گروهی و ارتقای احساس هویت و تعلق اجتماعی تأکید شود.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر، مرور نظام‌مند مطالعات مرتبط با نقش سرمایه اجتماعی در تاب‌آوری اجتماعی، با تأکید بر سازوکارهای خودکارآمدی جمعی و انسجام اجتماعی بود. نتایج این مرور نشان داد که سرمایه اجتماعی نه به‌عنوان یک سازه یک‌بعدی، بلکه در قالب مجموعه‌ای از روابط، منابع و ظرفیت‌های اجتماعی عمل می‌کند. مطالعاتی همچون چن و همکاران (۲۰۲۴)، تیان و همکاران (۲۰۲۵)، علی‌پناه و همکاران (۱۴۰۲) و علیزاده و محمودی‌برام (۱۴۰۲) تأیید کردند که ابعاد ساختاری، شناختی و ارتباطی سرمایه اجتماعی با افزایش تاب‌آوری جامعه همراه‌اند. در این میان، بعد ساختاری سرمایه اجتماعی، از جمله عضویت در شبکه‌ها، مشارکت در فعالیت‌های محلی و ارتباط میان اعضای جامعه، امکان بسیج سریع منابع و هماهنگی جمعی را در زمان بحران فراهم می‌سازد. بعد شناختی نیز که شامل اعتماد، ارزش‌های مشترک، هنجارهای همکاری و احساس مسئولیت اجتماعی است، زمینه لازم را برای تداوم مشارکت و همکاری میان افراد و گروه‌ها ایجاد می‌کند. افزون بر آن، بعد ارتباطی یا پیوند جامعه با نهادهای رسمی، دسترسی به اطلاعات معتبر، خدمات حمایتی و منابع سازمانی را تسهیل می‌نماید.

یکی از مهم‌ترین نتایج پژوهش حاضر، نقش محوری اعتماد اجتماعی در تبدیل ظرفیت‌های ارتباطی و شبکه‌ای به تاب‌آوری واقعی بود. در مطالعه لیو و همکاران (۲۰۲۲)، اعتماد عمومی به‌عنوان سازوکار اصلی انتقال اثر شبکه‌های اجتماعی و مشارکت جامعه بر مدیریت تاب‌آوری معرفی شد. این یافته بیانگر آن است که صرف وجود شبکه‌های اجتماعی یا برنامه‌های مشارکتی، بدون اعتماد متقابل میان شهروندان و نیز اعتماد به نهادهای رسمی، الزاماً به افزایش تاب‌آوری منجر نمی‌شود. در شرایط بحران، اعتماد موجب می‌شود افراد اطلاعات رسمی را معتبر تلقی کنند، در اقدامات جمعی مشارکت داشته باشند، منابع خود را با دیگران به اشتراک بگذارند و از رفتارهای فردگرایانه یا مبتنی بر بی‌اعتمادی فاصله بگیرند؛ بنابراین، تضعیف اعتماد عمومی می‌تواند حتی در جوامعی با امکانات و زیرساخت‌های نسبتاً مناسب، توان پاسخ‌گویی جمعی را کاهش دهد. این مسئله با نتایج مطالعه حسینی و محمدی (۱۴۰۳) نیز همسو است؛ زیرا آنان نشان دادند که کاهش سرمایه اجتماعی، اعتماد عمومی و مشارکت سیاسی می‌تواند تاب‌آوری اجتماعی را تضعیف کرده و در تشدید ناآرامی‌های

اجتماعی نقش داشته باشد. بر این اساس، تاب‌آوری اجتماعی را نباید صرفاً در چارچوب مدیریت بلایای طبیعی یا بحران‌های سلامت بررسی کرد، بلکه این مفهوم با ثبات اجتماعی، احساس امنیت، مشروعیت نهادهای عمومی، مشارکت سیاسی و توان جامعه برای مدیریت مسألت‌آمیز تعارضات نیز ارتباط دارد. جامعه‌ای که اعضای آن احساس شنیده‌شدن، تعلق و اثرگذاری داشته باشند، در برابر فشارهای اجتماعی و اقتصادی ظرفیت بیشتری برای حفظ انسجام و جلوگیری از گسترش تنش‌ها خواهد داشت.

یافته‌های مرور حاضر همچنین بر نقش برجسته انسجام اجتماعی در تقویت تاب‌آوری تأکید دارند. رضال و نوردین (۲۰۲۶) نشان دادند که هویت فرهنگی، مشارکت، کاهش تبعیض، دسترسی به خدمات و کاهش نابرابری در تقویت هم‌زمان انسجام اجتماعی و تاب‌آوری جوامع ساحلی مؤثر هستند. همچنین، پی و همکاران (۲۰۲۴) دریافتند که انسجام جامعه با افزایش حمایت اجتماعی و تاب‌آوری روان‌شناختی، علائم افسردگی را کاهش می‌دهد. این نتایج نشان می‌دهد انسجام اجتماعی تنها به روابط دوستانه یا تعاملات روزمره محدود نیست؛ بلکه شامل احساس تعلق به جامعه، پذیرش تفاوت‌ها، برخورداری عادلانه از فرصت‌ها، وجود هویت مشترک و اطمینان از حمایت متقابل در زمان دشواری است. از این منظر، نابرابری، طرد اجتماعی و تبعیض می‌توانند با تضعیف احساس تعلق و اعتماد میان گروه‌ها، تاب‌آوری جمعی را کاهش دهند. در تبیین این یافته می‌توان گفت انسجام اجتماعی از طریق ایجاد حس «ما بودن» و مسئولیت مشترک، زمینه‌کنش هماهنگی در زمان بحران را فراهم می‌کند. هنگامی که اعضای جامعه خود را بخشی از یک هویت جمعی بدانند، احتمال بیشتری دارد که برای حمایت از گروه‌های آسیب‌پذیر، رعایت الزامات جمعی، مشارکت در فعالیت‌های داوطلبانه و بازسازی جامعه همکاری کنند. یافته‌های کراوچوک و همکاران (۲۰۲۶) نیز مؤید این موضوع است؛ زیرا هویت‌های مدنی، محلی و حرفه‌ای، همراه با تاب‌آوری روان‌شناختی، با انسجام اجتماعی بیشتر در میان آوارگان، پناهندگان و ساکنان محلی ارتباط داشتند؛ بنابراین، در جوامع چندفرهنگی یا جوامعی که با مهاجرت، آوارگی و تعارض مواجه‌اند، تقویت هویت فراگیر و مدنی می‌تواند از شکاف‌های اجتماعی بکاهد و زمینه تاب‌آوری مشترک را فراهم سازد.

یکی دیگر از یافته‌های اساسی این پژوهش، نقش خودکارآمدی جمعی به‌عنوان سازوکار روان‌شناختی - اجتماعی مؤثر در تاب‌آوری اجتماعی است. چن و همکاران (۲۰۲۴) خودکارآمدی جمعی را در کنار انسجام اجتماعی، از مهم‌ترین پیش‌بینی‌کننده‌های تاب‌آوری جامعه در مناطق سیل‌خیز معرفی کردند. همچنین، مک‌کی و همکاران (۲۰۲۱) نشان دادند که هویت جمعی، هنجارهای گروهی و خودکارآمدی جمعی، نگرش‌ها و کنش‌های جمعی افراد را در مواجهه با تغییرات اقلیمی شکل می‌دهند. خودکارآمدی جمعی به باور مشترک اعضای جامعه درباره توانایی آنان برای حل مسائل، سازمان‌دهی منابع و اقدام مؤثر در برابر تهدیدها اشاره دارد. در واقع، حتی اگر جامعه‌ای از شبکه‌ها و منابع اجتماعی برخوردار باشد، در صورتی که اعضای آن به توانایی خود برای اقدام مشترک باور نداشته باشند، این منابع ممکن است به کنش عملی و مؤثر تبدیل نشوند. بر همین اساس، سرمایه اجتماعی می‌تواند از طریق تقویت ارتباطات، اعتماد و تجربه‌های موفق همکاری، خودکارآمدی جمعی را افزایش دهد و خودکارآمدی جمعی نیز به نوبه خود، انگیزه و آمادگی افراد را برای مشارکت در اقدامات پیشگیرانه، امدادسانی، حل مسئله و بازسازی پس از بحران افزایش می‌دهد. به بیان دیگر، سرمایه اجتماعی زمینه‌های رابطه‌ای و ساختاری کنش جمعی را فراهم می‌کند و خودکارآمدی جمعی، بُعد ادراکی و انگیزشی لازم برای فعال‌سازی این ظرفیت‌ها را شکل می‌دهد. ازاین‌رو، می‌توان استنباط کرد که رابطه سرمایه اجتماعی و تاب‌آوری اجتماعی، رابطه‌ای خطی و ساده نیست؛ بلکه از طریق متغیرهایی نظیر انسجام اجتماعی، هویت جمعی، حمایت اجتماعی، اعتماد نهادی و خودکارآمدی جمعی تبیین می‌شود.

نتایج مطالعات ژائو و همکاران (۲۰۲۵) و مونسالوه و همکاران (۲۰۲۶) نیز نشان داد که سرمایه اجتماعی در تمام چرخه مدیریت بحران، یعنی مراحل آمادگی، پاسخ و بازسازی، نقش دارد. ژائو و همکاران پنج مسیر یادگیری اجتماعی، کنش جمعی، آمادگی، ارتباطات و مسئولیت مدنی را به‌عنوان سازوکارهای اصلی اثر سرمایه اجتماعی بر تاب‌آوری جامعه معرفی کردند. مونسالوه و همکاران نیز بر نقش مکمل سرمایه اجتماعی پیوندی، پل‌زن و ارتباطی تأکید داشتند. سرمایه اجتماعی پیوندی، حمایت و همبستگی درون گروه‌های نزدیک مانند خانواده، همسایگان و دوستان را تقویت می‌کند؛ سرمایه اجتماعی پل‌زن، ارتباط و همکاری میان گروه‌های اجتماعی متفاوت

را امکان‌پذیر می‌سازد؛ و سرمایه اجتماعی ارتباطی، دسترسی جامعه به نهادهای دولتی، سازمان‌های امدادی و منابع رسمی را فراهم می‌کند؛ بنابراین، تاب‌آوری پایدار جامعه زمانی بیشتر خواهد بود که میان این سه نوع سرمایه اجتماعی توازن برقرار باشد. با وجود این، اتکای صرف به سرمایه اجتماعی پیوندی ممکن است پیامدهای محدودکننده‌ای نیز داشته باشد؛ زیرا شبکه‌های بسیار بسته و درون‌گرا می‌توانند دسترسی گروه‌ها به منابع بیرونی، اطلاعات تازه یا حمایت‌های نهادی را محدود کنند. ازاین‌رو، یافته‌های کاراسکو و همکاران (۲۰۲۴) درباره ضرورت ترکیب روابط درون‌گروهی و برون‌گروهی در آمادگی و بازسازی پس از بحران اهمیت ویژه‌ای دارد. بر پایه این نتایج، سیاست‌های ارتقای تاب‌آوری باید علاوه بر تقویت پیوندهای محلی و همسایگی، زمینه ارتباط گروه‌های مختلف اجتماعی با یکدیگر و نیز ارتباط مؤثر جامعه با نهادهای رسمی را فراهم کنند.

مرور مطالعات همچنین نشان داد که تاب‌آوری اجتماعی با سلامت روان اعضای جامعه ارتباطی نزدیک دارد. هال و همکاران (۲۰۲۳) گزارش کردند که سرمایه اجتماعی و تاب‌آوری جامعه با سلامت روان بهتر در شرایط بحران همراه‌اند. پی و همکاران (۲۰۲۴) نیز نقش میانجی حمایت اجتماعی و تاب‌آوری روان‌شناختی را در ارتباط میان انسجام جامعه و کاهش افسردگی تأیید کردند. این یافته‌ها بیانگر آن است که روابط اجتماعی حمایتگر و احساس تعلق به جامعه، علاوه بر افزایش توان جمعی در مدیریت بحران، به کاهش فشار روانی، تنهایی، ناامیدی و آسیب‌های روان‌شناختی نیز کمک می‌کنند. در همین راستا، باومن و همکاران (۲۰۲۱) نشان دادند که فعالیت‌های هنری جامعه‌محور پس از زلزله نپال، از راه ایجاد امید، ارتباطات اجتماعی، تسکین روانی و احساس تعلق، ظرفیت تاب‌آوری جامعه را افزایش می‌دهند؛ بنابراین، مداخلات تاب‌آوری‌محور نباید صرفاً به تأمین منابع فیزیکی و اقتصادی محدود شوند، بلکه لازم است ابعاد روانی، فرهنگی و ارتباطی زندگی اجتماعی نیز در آن‌ها مورد توجه قرار گیرد.

با این حال، نتایج همه مطالعات به‌طور کامل همسو نبود. برای نمونه، استوب و همکاران (۲۰۲۲) دریافتند که تاب‌آوری فردی با افسردگی کمتر در کودکان ارتباط دارد، اما اثر مستقل حمایت اجتماعی و انسجام جامعه معنادار نیست. همچنین، فاضلی‌کبریا و همکاران (۱۴۰۰) رابطه مثبت سرمایه اجتماعی و تاب‌آوری را تأیید کردند، اما نقش میانجی رفتار

در پژوهش‌های اولیه، تلاش کرد با دقت و بی‌طرفی علمی، مروری نظام‌مند، جامع و معتبر ارائه دهد.

نقش هر یک از نویسندگان: این مقاله حاصل کار پژوهشی است.

تضاد منافع: نویسنده همچنین اعلام می‌دارند که در نتایج این پژوهش هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

تشکر و قدردانی: نویسنده این مطالعه مروری از تمامی پژوهشگران و نویسندگانی که مقالات و داده‌های خود را منتشر کرده‌اند، صمیمانه تشکر می‌کند.

منابع

علیزاده، هادی، و محمودی‌برام، مریم. (۱۴۰۲). تبیین نقش سرمایه اجتماعی در تحقق تاب‌آوری اجتماعی در دوران پاندمی کرونا (مطالعه‌ای در کلان‌شهر اهواز). *پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری*، ۱۱(۱)، ۷۱-۸۶

<https://doi.org/10.22059/jurbangeo.2023.350662.1752>

فاضلی‌کبریا، حامد، شفقت، ابوطالب، بهمنی، اکبر، و کریمی، مینو. (۱۴۰۰). تأثیر سرمایه اجتماعی بر تاب‌آوری با تأکید بر نقش میانجی رفتار شهروندی سازمانی در بحران‌ها: مورد مطالعه کارکنان جمعیت هلال‌احمر استان کرمانشاه. *مدیریت بحران*، ۱۰(۱۹)، ۷۳-۸۱

<https://sid.ir/paper/1017758/fa>

حسینی، سید جواد، و محمدی، علیرضا. (۱۴۰۳). نقش تاب‌آوری اجتماعی در بروز ناآرامی‌های اجتماعی؛ مطالعه موردی ناآرامی‌های پاییز ۱۴۰۱. *جامعه‌شناسی سیاسی/انقلاب/اسلامی*، ۵(۱)، شماره پیاپی ۱۷، ۱۵۹-۱۸۴.

علی‌پناه، هرمان، حیدرآبادی، ابوالقاسم، و عباسی اسفجیر، علی‌اصغر. (۱۴۰۲). نقش سبک زندگی و سرمایه اجتماعی بر تاب‌آوری شهروندان کرمانشاهی در دوره بحران کرونا. *پژوهش‌های سرمایه*، ۲۳(۲)، ۷۸-۹۴.

<https://dori.net/dor/20.1001.1.23453915.1402.12.1.5.9>

شهروندی سازمانی مورد تأیید قرار نگرفت. این تفاوت‌ها می‌تواند ناشی از ویژگی‌های گروه مورد مطالعه، تفاوت در سن، نوع و شدت بحران، بافت فرهنگی، حجم نمونه، ابزارهای اندازه‌گیری و سطح تحلیل متغیرها باشد. به‌ویژه، ممکن است برخی ابعاد سرمایه اجتماعی در سطح فردی، خانوادگی، سازمانی و جامعه‌ای آثار متفاوتی داشته باشند؛ از این رو، تعمیم نتایج بدون توجه به زمینه اجتماعی و فرهنگی هر جامعه باید با احتیاط صورت گیرد.

در مجموع، یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی از طریق تقویت اعتماد، مشارکت، شبکه‌های حمایت، هویت و تعلق جمعی، انسجام اجتماعی و خودکارآمدی جمعی، تاب‌آوری اجتماعی را افزایش می‌دهد. بر این مبنا، می‌توان نتیجه گرفت که جوامع تاب‌آور صرفاً جوامعی نیستند که از امکانات مادی و زیرساختی برخوردارند، بلکه جوامعی هستند که اعضای آن‌ها توانایی برقراری ارتباط، اعتماد، همکاری، یادگیری مشترک و اقدام جمعی را دارند. در نتیجه، هرگونه برنامه‌ریزی برای مدیریت بحران و ارتقای تاب‌آوری اجتماعی باید سرمایه اجتماعی را به‌عنوان یک منبع راهبردی و نه یک پیامد فرعی در نظر بگیرد.

از محدودیت‌های مطالعات مرور شده می‌توان به تفاوت در بافت‌های فرهنگی، نوع بحران، ابزارهای سنجش و غلبه طرح‌های مقطعی اشاره کرد که تبیین دقیق روابط علی میان متغیرها را محدود می‌کند. پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آینده با استفاده از طرح‌های طولی، ترکیبی و چندسطحی، نقش سرمایه اجتماعی، انسجام اجتماعی و خودکارآمدی جمعی را در گروه‌ها و مناطق مختلف بررسی کنند. همچنین، سیاست‌گذاران باید با تقویت اعتماد عمومی، مشارکت شهروندی، شبکه‌های محلی، کاهش نابرابری و بهبود ارتباط جامعه با نهادهای رسمی، زمینه ارتقای تاب‌آوری اجتماعی پایدار را فراهم سازند.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش: در پژوهش مروری حاضر، تمامی مراحل انجام مطالعه با رعایت اصول اخلاق در پژوهش و معیارهای علمی صورت گرفت. منابع و مقالات مرتبط پس از ارزیابی دقیق انتخاب شدند و ارجاعات به‌صورت شفاف و صحیح ارائه گردید تا حقوق معنوی صاحبان آثار حفظ و از هرگونه سرقت علمی پیشگیری شود. همچنین، در موارد ضروری، مجوزهای لازم برای استفاده از اطلاعات و داده‌های مطالعات پیشین اخذ شد. پژوهشگر ضمن رعایت محرمانگی اطلاعات و حقوق مشارکت‌کنندگان

References

- Aldrich, D. P., & Meyer, M. A. (2015). Social capital and community resilience. *American Behavioral Scientist*, 59(2), 254–269. <https://doi.org/10.1177/0002764214550299>
- Alipanah, H., Heidarabadi, A., & Abbasi Esfajir, A. A. (2023). The role of lifestyle and social capital on the resilience of Kermanshahi citizens during the Corona crisis. *Pazhuhesh-hā-ye Sarmāyeh*, (23), 78–94. (in Persian). <https://dori.net/dor/20.1001.1.23453915.1402.12.1.5.9>
- Alizadeh, H., & Mahmoudi Beram, M. (2023). Explaining the role of social capital in the realization of social resilience during the COVID-19 pandemic: A study in Ahvaz metropolitan area. *Urban Geography Planning Research*, 11(1), 71–86. (in Persian). <https://doi.org/10.22059/jurbangeo.2023.350662.1752>
- Asadzadeh, A., Kötter, T., Salehi, P., & Birkmann, J. (2017). Operationalizing a concept: The systematic review of composite indicator building for measuring community disaster resilience. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 25, 147–162. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2017.09.015>
- Azad, M. J., & Pritchard, B. (2023). Bonding, bridging, linking social capital as mutually reinforcing elements in adaptive capacity development to flood hazard: Insights from rural Bangladesh. *Climate Risk Management*, 40, 100498. <https://doi.org/10.1016/j.crm.2023.100498>
- Baumann, S. E., Merante, M. M., Sylvain-Holmgren, M.-A., & Burke, J. G. (2021). Exploring community art and its role in promoting health, social cohesion, and community resilience in the aftermath of the 2015 Nepal earthquake. *Health Promotion Practice*, 22(1_suppl), 111S–121S. <https://doi.org/10.1177/1524839921996083>
- Breedvelt, J. J. F., Tiemeier, H., Sharples, E., Galea, S., Niedzwiedz, C., & Elliott, I. (2022). The effects of neighbourhood social cohesion on preventing depression and anxiety among adolescents and young adults: Rapid review. *BJPsych Open*, 8(4), Article e97. <https://doi.org/10.1192/bjo.2022.57>
- Campos, M. L., & Bascur, A. (2025). Collective efficacy, self-efficacy, and socio-occupational wellbeing: a quasi-experimental study on an intervention based on the development of collective competences in a blended-learning context. *Frontiers in Psychology*, 16, 1462937. [doi: 10.3389/fpsyg.2025.1462937](https://doi.org/10.3389/fpsyg.2025.1462937)
- Carmen, E., Fazey, I., Ross, H., Bedinger, M., Smith, F. M., Prager, K., ... & Morrison, D. (2022). Building community resilience in a context of climate change: The role of social capital. *Ambio*, 51(6), 1371–1387. [doi:10.1007/s13280-021-01678-9](https://doi.org/10.1007/s13280-021-01678-9)
- Carrasco, S., Ochiai, C., & Tang, L. M. (2024). Social capital and community resilience in the wake of disasters, conflicts and displacements. *International journal of disaster risk reduction*, 115, 105049. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2024.105049>
- Chen, Y., Liu, H., Lin, S., Wang, Y., Zhang, Q., & Feng, L. (2024). The impact of social capital on community resilience: A comparative study of seven flood-prone communities in Nanjing, China. *Land*, 13(8), 1145. <https://doi.org/10.3390/land13081145>

- Drury, J., & Ntontis, E. (2025). A social identity model of collective resilience in emergent groups. In Y. G. Acar, B. Kellezi, & S. Penić (Eds.), *The power of collective resilience against political violence and repression* (pp. 13–30). Routledge/Taylor & Francis Group. <https://doi.org/10.4324/9781032708492-3>
- Duque Monsalve, L. F., Valencia Londoño, P. A., Sandoval Casilimas, C. A., Posada-Pérez, N., Rojas-Betancur, M. A., & Londoño Torres, G. E. (n.d.). *Social capital and community resilience in disaster contexts: A multiple case study from Colombia*.
- Fazeli Kabria, H., Shefaghat, A., Bahmani, A., & Karimi, M. (2021). The effect of social capital on resilience with emphasis on the mediating role of organizational citizenship behavior in crises: A case study of employees of the Red Crescent Society in Kermanshah Province. *Crisis Management*, 10(19), 73–81. (in Persian). <https://sid.ir/paper/1017758/fa>
- Hall, C. E., Wehling, H., Stansfield, J., South, J., Brooks, S. K., Greenberg, N., Amlôt, R., & Weston, D. (2023). Examining the role of community resilience and social capital on mental health in public health emergency and disaster response: A scoping review. *BMC Public Health*. <https://doi.org/10.1186/s12889-023-17242-x>
- Hepler, T. J., Hill, C. R., Chase, M. A., & Feltz, D. L. (2021). Self, relational, and collective efficacy in athletes. *Essentials of exercise and sport psychology: An open access textbook*, 2021, 643–663. DOI: 10.51224/B1027
- Holt-Lunstad, J. (2022). Social connection as a public health issue: The evidence and a systemic framework for prioritizing the “social” in social determinants of health. *Annual Review of Public Health*, 43(2022), 193–213. DOI: 10.1146/annurev-publhealth-052020-110732
- Holt-Lunstad, J. (2024). Social connection as a critical factor for mental and physical health: evidence, trends, challenges, and future implications. *World Psychiatry*, 23(3), 312–332. doi: 10.1002/wps.21224
- Hosseini, S. J., & Mohammadi, A. (2024). The role of social resilience in the occurrence of social unrest: A case study of the riots of autumn 1401. *Political Sociology of the Islamic Revolution*, 5(1), 159–184. (in Persian). https://www.psirj.ir/article_198308.html
- Imperiale, A. J., & Vanclay, F. (2021). Conceptualizing community resilience and the social dimensions of risk to overcome barriers to disaster risk reduction and sustainable development. *Sustainable Development*, 29(5), 891–905. DOI: 10.1002/sd.2182
- Kerr, S. E. (2018). Social capital as a determinant of resilience: Implications for adaptation policy. In *Resilience* (pp. 267–275). Elsevier. DOI: 10.1016/B978-0-12-811891-7.00022-0
- Kirkbride, J. B., Anglin, D. M., Colman, I., Dykxhoorn, J., Jones, P. B., Patalay, P., Pitman, A., Soneson, E., Steare, T., Wright, T., & Griffiths, S. L. (2024). The social determinants of mental health and disorder: Evidence, prevention and recommendations. *World Psychiatry*, 23(1), 58–90. <https://doi.org/10.1002/wps.21160>
- Kravchuk, S., Dovgan, N., & Strilchuk, O. (2026). *Community identities and psychological resilience as factors of social cohesion*. Veredas do Direito Direito Ambiental e Desinvolvement Sustentive 23(4):e234632. DOI: 10.18623/rvd.v23.n4.4632

- Liu, P., & Yang, C. (2025). Unlocking the power of social capital: How social capital embedding shapes users' continuous knowledge sharing intention in social networks. *Acta Psychologica*, 261, 105823. [doi:10.1016/j.actpsy.2025.105823](https://doi.org/10.1016/j.actpsy.2025.105823)
- Liu, Y., Cao, L., Yang, D., & Anderson, B. C. (2022). How social capital influences community resilience management development. *Environmental Science & Policy*, 136, 642-651. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2022.07.028>
- Mackay, C. M., Schmitt, M. T., Lutz, A. E., & Mendel, J. (2021). Recent developments in the social identity approach to the psychology of climate change. *Current opinion in psychology*, 42, 95-101. DOI: [10.1016/j.copsyc.2021.04.009](https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2021.04.009)
- Monsalve, L. F. D., Londoño, P. A. V., Casilimas, C. A. S., Posada-Pérez, N., Rojas-Betancur, M. A., & Torres, G. E. L. (2026). Social capital and community resilience in disaster contexts: a multiple case study from Colombia. *Frontiers in Public Health*, 14, 1830318. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2026.1830318>
- Moustakas, L. (2023). Social cohesion: Definitions, causes and consequences. *Encyclopedia*, 3(3), 1028–1037. <https://doi.org/10.3390/encyclopedia3030075>
- Moya, J., & Goenechea, M. (2022). An approach to the unified conceptualization, definition, and characterization of social resilience. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(9), Article 5746. <https://doi.org/10.3390/ijerph19095746>
- Patel, S. S., Rogers, M. B., Amlôt, R., & Rubin, G. J. (2017). What do we mean by “community resilience”? A systematic literature review of how it is defined in the literature. *PLOS Currents*, 9. <https://doi.org/10.1371/currents.dis.db775aff25efc5ac4f0660ad9c9f7db2>
- Pei, F., Wang, Y., Qi, S., & Wang, J. (2024). The influence of community cohesion on depression: The mediating role of social support and psychological resilience. *Frontiers in Psychology*, 15, Article 1391779. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1391779>
- Poortinga, W. (2012). Community resilience and health: The role of bonding, bridging, and linking aspects of social capital. *Health & Place*, 18(2), 286–295. <https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2011.09.017>
- Rizal, A., & Nurdin, M. S. (2026). An illustration of the social landscape of the coastal community of Donggala, Indonesia: A picture from social cohesion and resilience. *Environment and Ecology Research*, 14(3), 253–266. <https://doi.org/10.13189/eer.2026.140301>
- Saja, A. A., Goonetilleke, A., Teo, M., & Ziyath, A. M. (2019). A critical review of social resilience assessment frameworks in disaster management. *International journal of disaster risk reduction*, 35, 101096. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2019.101096>
- Scheffran, J. (2025). Systemic risks and governance of the global polycrisis in the Anthropocene: stability of the climate–conflict–migration–pandemic nexus. *Global Sustainability*, 8, e39. DOI: [10.1017/sus.2025.10026](https://doi.org/10.1017/sus.2025.10026)
- Sirmali, G., & Mert, M. A. (2025). Social Capital for Disaster Risk Reduction. In *Encyclopedia of Disaster Risk Reduction* (pp. 1-7). Singapore:

Springer Nature Singapore. doi:10.1007/978-981-97-4547-0_176-1

Stevenson, C., Wakefield, J. R., Felsner, I., Drury, J., & Costa, S. (2021). Collectively coping with coronavirus: Local community identification predicts giving support and lockdown adherence during the COVID-19 pandemic. *British Journal of Social Psychology*, 60(4), 1403-1418. DOI: 10.1111/bjso.12457

Stobbe, R., Napier, T., Bartelli, D., & Howell, K. H. (2022). Internalizing Symptoms in Children Exposed to Adversity: Examining Associations with Resilience, Social Support, and Community Cohesion. *American Journal of Undergraduate Research*, 18(4).

Stobbe, R., Napier, T., Bartelli, D., & Howell, K. H. (2022). Internalizing symptoms in children exposed to adversity: Examining associations with resilience, social support, and community cohesion. *American Journal of Undergraduate Research*, 18(4), 15–24. <https://doi.org/10.33697/ajur.2022.052>

Tian, S., Ning, S., Li, H., Chen, L., Zhu, H., & Gao, G. (2025). Relationship of social capital, community identity, and perceived safety resilience during public emergencies in Shanghai. *Scientific Reports*, 15(1), 6608. DOI: 10.1038/s41598-025-86990-0

Zhao, G., Hui, X., Zhao, F., Feng, L., Lu, Y., & Zhang, Y. (2025). How does social capital facilitate community disaster resilience? A systematic review. *Frontiers in Environmental Science*, 12, 1496813. <https://doi.org/10.3389/fenvs.2024.1496813>